

**BROŠURA O REGIONALNIM STANDARDNIM
OPERATIVNIM PROCEDURAMA ZA
IDENTIFIKACIJU ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA I
POTENCIJALNIH ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA
U VANREDNIM SITUACIJAMA**

SADRŽAJ

KAKO OVA BROŠURA MOŽE POSLUŽITI STRUČNIM RADNICIMA	1
OSOBE ODGOVORNE ZA IMPLEMENTACIJU REGIONALNOG SOP-a	1
STRUKTURA I KORACI.....	2
INICIJALNO PREPOZNAVANJE.....	2
PRELIMINARNA IDENTIFIKACIJA.....	4
FORMALNA IDENTIFIKACIJA.....	5
INDIKATORI ZA IDENTIFIKACIJU ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA.....	8

LISTA SKRAĆENICA

MARRI	Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbeglice (Migration, Asylum, Refugee Regional Initiative)
Zemlje uključene u MARRI	(Odnosi se na šest zemalja Zapadnog Balkana uključenih u MARRI: Albanija, Severna Makedonija, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora i Kosovo*)
CSR	Centar za socijalni rad
SOP	Standardna operativna procedura

* Ovaj naziv ne dovodi u pitanje stavove o statusu, i u skladu je s Rezolucijom Saveta bezbednosti UN-a 1244/1999. i Mišljenjem Međunarodnog suda pravde o proglašenju nezavisnosti Kosova.

1. KAKO OVA BROŠURA MOŽE POSLUŽITI STRUČNIM RADNICIMA U PRAKSI

Preduzimanje koraka ka suzbijanju trgovine ljudima u vanrednim situacijama može spasiti njihove živote i pružiti im zaštitu.

Krize utiču na trgovinu ljudima, između ostalog i u područjima koja primaju migrante bilo kao tranzitne zemlje bilo kao zemlje njihovog krajnjeg odredišta.

Izrada regionalnog SOP-a (Standardnih operativnih procedura) za identifikaciju žrtava trgovine ljudima i potencijalnih žrtava trgovine ljudima u vanrednim situacijama doprinosi postizanju jedinstvenih, standardizovanih i usklađenih procedura za identifikaciju žrtava i potencijalnih žrtava u vanrednim situacijama.

Ova brošura predstavlja koristan alat i sredstvo za sve relevantne stručne radnike koji učestvuju u procesu identifikacije žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima u vanrednim situacijama.

Svrha ove brošure jeste da svim stručnim radnicima iz zemalja uključenih u MARRI (Regionalnu inicijativu za migracije, azil i izbeglice) koji dolaze u kontakt sa žrtvama i potencijalnim žrtvama pomogne da izvrše njihovu identifikaciju u vanrednim okolnostima.

2. OSOBE ODGOVORNE ZA SPROVOĐENJE REGIONALNOG SOP-a

Stručni radnici na terenu: policijski službenici, socijalni radnici, zdravstveni radnici, prevodioci, stručni radnici iz nevladinih i međunarodnih organizacija i drugi.

Koordinator za identifikaciju žrtava trgovine ljudima – stručni radnik

koji je prethodno učestvovao u procesu formalne identifikacije žrtava trgovine ljudima i zadužen je za sprovođenje postupka formalne identifikacije u vanrednim situacijama.

Kontakt osoba za identifikaciju slučajeva trgovine ljudima u vanrednim situacijama (u daljem tekstu: „kontakt osoba“) – posebno obučeni stručni radnik policije i/ili socijalne službe koji je dežuran 24 sata dnevno i izlazi na teren na zahtev bilo kog stručnog radnika koji identifikuje žrtvu ili potencijalnu žrtvu trgovine ljudima na osnovu indikatora koji služe za identifikaciju.

3. STRUKTURA I KORACI

Interakcije među fazama procesa identifikacije zasnivaju se na sledećem:

Regionalni SOP sadrži procedure u kojima je tačno navedeno:

4. POČETNO PREPOZNAVANJE

ŠTA: Prvi neposredni kontakt vlasti ili predstavnika međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija s ugroženim osobama, migrantima i izbeglicama koji se nalaze u vanrednoj situaciji i za koje može postojati sumnja na trgovinu ljudima na osnovu indikatora za identifikaciju žrtava i potencijalnih žrtava (koji se nalaze na kraju dokumenta) i okolnosti u kojima se te osobe nalaze.

KO: Celokupno terensko osoblje u zemljama uključenim u Regionalnu inicijativu za migracije, azil i izbeglice (MARRI).

KADA: Tokom i nakon početnog kontakta sa osobom za koju se pretpostavlja da je žrtva ili potencijalna žrtva trgovine ljudima.

KAKO:

- O svakoj osobi sačinjava se izveštaj;
- obavlja se preliminarni zdravstveni pregled;
- organi za sprovođenje zakona upozoravaju na moguće znakove krivičnih dela (trgovina ljudima, krijumčarenje itd.);
- Fronteks (Frontex) i/ili organi zaduženi za sprovođenje zakona obavljaju informativne razgovore;
- prvo prepoznavanje/identifikacija žrtava i potencijalnih žrtava trgovine ljudima na osnovu indikatora i informativnih razgovora;
- ta osoba ili osobe odvajaju se od grupe, tj. od drugih osoba;
- osobu obavestiti o njenim pravima i tražiti od nje da se izjasni da li želi da slučaj prijavi policiji i da li pristaje da pomogne u tome;
- proces identifikacije se nastavlja ako osoba na to pristane (pod uslovom da je u pitanju odrasla osoba);
- u slučaju da je u pitanju dete, odmah se o tome obaveštava CSR;
- ako odrasla osoba za koju se sumnja da je žrtva ne pristaje na proces identifikacije, lokalna kontakt osoba priprema kratku informaciju i šalje je lokalnom koordinatorskom centru za identifikaciju žrtava trgovine ljudima (Obrazac 1) – koji je zatim prosleđuje lokalnim koordinatorskim centrima za trgovinu ljudima u zemljama uključenim u MARRI – u zemlju iz koje je ta osoba došla i/ili gde se pretpostavlja da ta osoba ide;
- lokalni koordinatorski centri za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u zemljama uključenim u MARRI sve informacije pristigle iz zemalja koje su u to upućene dalje prosleđuju na lokalnom nivou (proces razmene informacija od prve do poslednje tačke počinje u roku od 24 sata);
- ako pretpostavljena žrtva želi da podnese zahtev za azil, stručni radnici s terena obavestiće relevantne stručne radnike za azil o svim informacijama koje su u tom trenutku poznate.

5. PRELIMINARNA IDENTIFIKACIJA

ŠTA: Hitno preduzimanje niza radnji na osnovu kojih se može pretpostaviti da je osoba žrtva trgovine ljudima i da se može pristupiti prvoj fazi pružanja zaštite.

KO: Lokalna kontakt osoba vrši preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima.

KADA: Proces počinje odmah nakon prve identifikacije i obaveštavanja lokalne kontakt tačke. Kontakt osoba u najkraćem mogućem roku izlazi na teren i sprovodi postupak preliminarne identifikacije i upućivanja (ova procedura sprovodi se u skladu s važećim medicinskim protokolom zemalja uključenih u MARRI).

KAKO: Stručni radnik koji sumnja da je u pitanju žrtva trgovine ljudima, odmah obaveštava lokalnu kontakt tačku (koja te informacije može primiti i od lokalnog koordinatora za identifikaciju žrtava trgovine ljudima, koji ih je primio od drugih učesnika programa MARRI):

- lokalna kontakt osoba izlazi na teren, sastaje se sa stručnim radnikom i prima informacije;
- osoba se odmah obaveštava o poverljivosti informacija, o pravu da donosi vlastite odluke na osnovu obaveštenja koja je dobila i o svrsi informativnog razgovora;
- ako je reč o detetu, obavezno se uključuje nadležni CSR, koji vodi predmet i zastupa dete;
- nakon što se dobije saglasnost osobe, važno je oceniti da li je ta osoba u stanju da obavi informativni razgovor;
- ako se utvrdi da određena osoba nije u stanju da razgovara, lokalna kontakt osoba uputiće takvu osobu odgovarajućim službama za podršku;
- ako lokalna kontakt osoba proceni da je određena osoba sposobna za razgovor, onda će se s njom obaviti informativni razgovor.

Na osnovu rezultata informativnog razgovora, lokalna kontakt osoba može doneti sledeće zaključke:

- postoji visok rizik da određena osoba postane žrtva trgovine ljudima, ili
- postoji nizak rizik da osoba postane žrtva trgovine.
- Ako je reč o osobi izloženoj visokom riziku, lokalna kontakt osoba odmah obaveštava lokalnog koordinatora za identifikaciju žrtava trgovine ljudima radi dogovora o planu upućivanja žrtve (referentni mehanizam svakog od učesnika u Regionalnoj inicijativi za migracije, azil i izbeglice – MARRI).
- Ako osoba kod koje je ustanovljen određen stepen rizika (niskog ili visokog) odbija bilo kakvu podršku i zaštitu, sačinjava se službena zabeleška, data osoba je potpisuje i lokalni koordinatorski za identifikaciju žrtava trgovine ljudima tu zabelešku zajedno sa svim dobijenim informacijama prosleđuje lokalnim koordinatorima za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u drugim zemljama uključenim u MARRI.

6. FORMALNA IDENTIFIKACIJA

ŠTA: Postupak se zasniva na proceni nadležnog tela, kojom osoba dobija status žrtve u skladu sa uspostavljenim mehanizmom formalne identifikacije u datoj zemlji uključenoj u program MARRI.

KO: Lokalni koordinatorski za identifikaciju žrtava trgovine ljudima.

KADA: U roku od 24 sata od preliminarne identifikacije (u posebnim okolnostima kao što su pandemije ovaj rok može se produžiti).

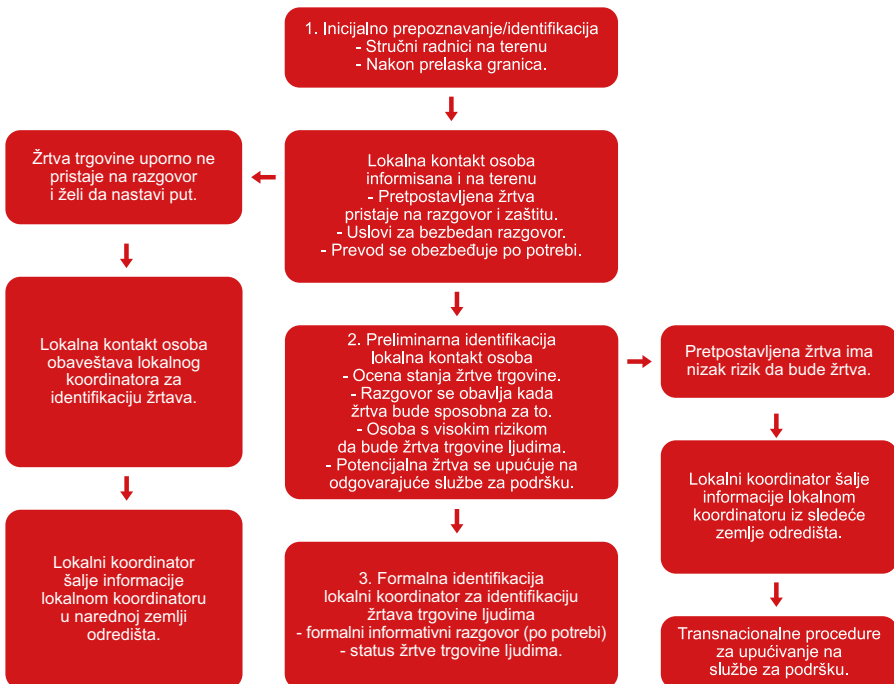
KAKO:

- Nakon preliminarne identifikacije, lokalna kontakt osoba dostavlja informacije lokalnom koordinatorski za identifikaciju žrtve trgovine ljudima.
- Po mogućnosti, formalna identifikacija vrši se na osnovu prikupljenih informacija i bez ponavljanja informativnog razgovora.

- U skladu s referentnim mehanizmom postupanja sa žrtvom u zemljama uključenim u MARRI, lokalni koordinator za identifikaciju žrtava trgovine ljudima upućuje osobu na adekvatan smeštaj, koordinira izradu i sprovođenje kratkoročnog individualnog plana podrške i zaštite.
- Ako lokalni koordinator za identifikaciju žrtava utvrdi da osoba nije sposobna za razgovor, a odluka se ne može doneti samo na osnovu dostupnih informacija a da se ne obavi razgovor, procedura formalne identifikacije nastaviće se kada osoba bude u stanju da razgovara.
- Ako se tokom procesa formalne identifikacije utvrdi da je reč o žrtvi trgovine ljudima, dalja komunikacija između učesnika programa MARRI odvijaće se u skladu s transnacionalnim procedurama za upućivanje žrtve.

Grafikon: Regionalna standardna operativna procedura (SOP) za identifikaciju žrtava trgovine ljudima u vanrednim situacijama

7. INDIKATORI ZA IDENTIFIKACIJU ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

INDIKATORI ZA IDENTIFIKACIJU ODRASLIH ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

OPŠTI INDIKATORI

Indikatori u kontekstu migracija:

- osoba se dugo zadržava u zemlji tranzita;
- razočarana lažnim obećanjima – ima nerealna očekivanja od zemlje odredišta;
- nedosledno priča o toku migracije, ne zna put od zemlje porekla do zemlje odredišta;
- menja priču o toku putovanja, umanjuje ozbiljnost situacije, priča iste priče kao i migranti poreklom iz iste zemlje;
- osoba ima veliki dug prema krijumčarima, dug s vremenom raste;
- nema predstavu gde se nalazi.

Indikatori za sve žrtve trgovine ljudima:

- veruju da moraju postupati protiv svoje volje;
- ispoljavaju znakove da je njihovo kretanje pod nadzorom;
- ispoljavaju strah ili uznemirenost;
- izloženi su nasilju ili pretnjama njima lično ili članovima njihove porodice i bližnjima;
- imaju povrede koje deluju kao da su posledice napada;
- imaju povrede ili poteškoće tipične za određene vrste poslova ili načine kontrole;
- imaju povrede koje izgledaju kao da su posledice primena kontrolnih mera;
- nepoverljivi su prema vlastima;
- preti im se predajom vlastima;
- boje se da otkriju svoj imigracioni status;

- ne poseduju pasoše niti druge putne i lične isprave jer neko drugi zadržava njihova dokumenta;
- imaju lažni identitet ili putne isprave;
- pronađeni ili dovedeni u vezu s lokacijom za koju se pretpostavlja da će biti iskorišćena ili se koristi za eksploataciju;
- ne poznaju lokalni jezik;
- ne znaju svoju kućnu ili poslovnu adresu;
- puštaju druge da govore u njihovo ime kad im se neko direktno obrati;
- ponašaju se kao da su od nekog primili određene instrukcije;
- primorani su da rade pod određenim uslovima;
- izloženi kažnjavanju u cilju poslušnosti;
- nemaju pravo da pregovaraju o uslovima rada;
- primaju malu ili nikakvu platu;
- nemaju pristup svojoj zaradi;
- nemaju pristup zdravstvenoj zaštiti;
- društvene interakcije su ograničene ili ne postoje;
- ograničen im je kontakt s porodicom i ljudima izvan neposrednog okruženja;
- nemaju mogućnost slobodne komunikacije s drugima;
- nalaze se u zavisnoj situaciji;
- dolaze iz mesta poznatog po trgovini ljudima;
- cenu prevoza do zemlje odredišta platili su im posrednici i taj novac moraju da vrate radom ili pružanjem usluga na odredištu;
- postupili su na osnovu lažnih obećanja.

Trgovina ljudima u svrhu seksualne eksploatacije:

- nemaju predstavu gde se nalaze;
- komercijalno se bave seksualnim radnjama u tranzitnim zemljama za koje se zna da se koriste za trgovinu ljudima;
- rizično državljanstvo: dolaze iz zemlje poznate po mrežama trgovaca ljudima u svrhu seksualne eksploatacije (zemlje Istočne Evrope, pojedine afričke zemlje itd.);
- mogu biti bilo koje dobi, iako dob može varirati u zavisnosti od

-
- lokacije i tržišta;
- sele se iz jednog bordela u drugi ili rade na raznim lokacijama;
  - imaju pratnju kad god idu na posao i vraćaju se s posla i po obavljanju drugih spoljnih aktivnosti;
  - imaju tetovaže ili druge oznake koje ukazuju da su „vlasništvo“ izrabljivača;
  - imaju dugo radno vreme ili malo slobodnih dana, ako ih uopšte imaju;
  - spavaju tamo gde i rade;
  - žive ili putuju u grupi, ponekad s drugim osobama koje ne govore isti jezik;
  - poseduju vrlo mali broj odevnih predmeta;
  - većina odeće koju imaju izgleda kao odeća koja se obično nosi za seksualni rad;
  - znaju da izgovore samo reči koje se odnose na seks na lokalnom jeziku ili jeziku klijenata koje opslužuju;
  - ne poseduju svoj gotov novac;
  - nemaju nikakva lična dokumenta.

Sledeći indikatori potencijalno ukazuju na krijumčarenje dece:

- postoje dokazi da su pretpostavljene žrtve imale nezaštićen i/ili nasilan seks;
- postoje dokazi da pretpostavljenim žrtvama nije ostavljena mogućnost da odbiju nezaštićen i/ili nasilan seks;
- postoje dokazi da je osoba kupljena i prodana;
- nemaju izbora po pitanju smeštaja;
- nikad ne napuštaju radne prostorije bez svog poslodavca;
- nije im dopušteno da se slobodno kreću;
- kažnjavaju se novčanim kaznama;
- podvrgnuta su uvredama, zlostavljanju, pretnjama ili nasilju;
- nemaju osnovne kvalifikacije ni stručne dozvole za rad.

Sledeći indikatori potencijalno ukazuju na trgovinu ljudima radi radne eksploatacije:

- nema nikakvih preporuka o zdravlju i bezbednosti na radu;
- poslodavac ili rukovodilac nije u mogućnosti da pokaže dokumente neophodne za zapošljavanje radnika iz drugih zemalja;
- poslodavac ili rukovodilac nije u mogućnosti da pokaže evidenciju o platama koje se isplaćuju radnicima;
- sanitarno-zaštitna oprema je lošeg kvaliteta ili je nema;
- oprema je napravljena ili podešena tako da je mogu koristiti deca;
- postoje dokazi o kršenju zakona o radu;
- postoje dokazi da radnici moraju platiti za alat, hranu ili smeštaj, odnosno da se ti troškovi odbijaju od njihove plate.

Žrtve trgovine u svrhu prosjačenja ili činjenja sitnih kaznenih dela mogu:

- biti deca, starije osobe ili migranti s invaliditetom;
- biti deca koja prenose i/ili prodaju opojne droge;
- imati fizička oštećenja koja su, čini se, posledica sakaćenja;
- činiti grupu dece iste nacionalnosti ili etničke pripadnosti koja se kreću u velikoj grupi u pratnji samo nekolicine odraslih;
- biti maloletnici bez pratnje koje je odrasla osoba iste nacionalnosti ili etničke pripadnosti „pronašla“;
- kretati se u grupama u javnim prevoznim sredstvima;
- učestvovati u aktivnostima organizovanih kriminalnih grupa;
- činiti deo veće grupe dece koja imaju istog odraslog staratelja;
- biti kažnjeni ako ne sakupe ili ne ukradu dovoljno;
- živeti sa članovima svoje bande;
- putovati sa članovima svoje bande u zemlju odredišta;
- kao članovi bande živeti sa odraslima koji nisu njihovi roditelji;
- svakodnevno se kretati u velikim grupama i na znatnim udaljenostima.

INDIKATORI ZA IDENTIFIKACIJU DECE ŽRTAVA TRGOVINE LJUDIMA

Opšti indikatori za svu decu:

- dete nema jasne informacije o zemlji odredišta;
- dete je putovalo s odraslom osobom koja nije njegov roditelj ili zakonski staratelj;
- postoje periodični izveštaji o njihovim nezakonitim radnjama;
- deca koja rade na ulici: prodaju razne artikle (cigarete, novine, napitke, igračke, cveće itd.);
- beži iz skloništa/smeštaja;
- odsustvuje iz škole ili napušta školovanje;
- bavi se poslom koji nije prikladan za njegov uzrast;
- nema vremena za igru;
- nema prijatelje istog uzrasta, osim na poslu;
- laže o svojim godinama kako bi izbeglo primenu zaštitnih mera za decu;
- koristi drogu i/ili alkohol;
- deo je grupe dece koju predvodi odrasla osoba ili starije dete;
- nema zakonskog staratelja;
- kada je maloletnik u pratnji, osoba u pratnji može se predstaviti kao rođak ili član porodice, ali tokom razgovora čini se da se zapravo ne poznaju i da daju kontradiktorne izjave o svojoj migracionoj ruti i krajnjem odredištu;
- dolazi na zakazani termin sa odraslom osobom koja želi da prisustvuje razgovoru;
- odrasla osoba dolazi da „pokupi“ dete neposredno nakon razgovora ili zakazanog sastanka;
- ne ponaša se tipično za dete svog uzrasta (preterano plašljivo ili snishodljivo, ispoljava seksualno eksplicitno ponašanje itd.);
- stiče se utisak da formira nezdrav odnos sa odraslima;
- dete se neobično ponaša prema pratećem licu (teskoba, strah);
- vidno je iscrpljeno i u alarmantno zapuštenom higijenskom stanju;
- deca bez pratnje i razdvojena deca predstavljaju se kao braća i

-
- sestre kada je očito da nemaju sličnosti i emocionalnih veza;
  - iskustvo migracije;
  - svakodnevni život povezan s eksploatacijom;
  - sredstva kontrole koja koriste trgovci ljudima.

Seksualna eksploatacija:

- trudne devojčice;
- odeća dečje veličine ali vrste koju obično nose seksualni radnici;
- deca bez pratnje koja imaju zabeležene telefonske brojeve za pozivanje taksija;
- seksualno eksplicitno ponašanje;
- prisustvo igračkaka, kreveta i odeće za decu na neprikladnim mestima, kao što su bordeli i fabrike.

Prisilno prosjačenje i nezakonite aktivnosti:

- dete se kreće svaki dan u grupi od nekoliko dece, posebno na popularnim ili turističkim mestima;
- pripada grupi dece iste nacionalnosti;
- prenosi ili preprodaje drogu ili druge nezakonite stvari;
- za jelo dobija samo ostatke;
- deca s invaliditetom ili unakažena deca.

Ova publikacija podržana je kroz Regionalni projekat za prevenciju i borbu protiv trgovine ljudima pod pokroviteljstvom Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj SR Nemačke (BMZ), a provodi ga Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) zajedno sa svojim strateškim partnerom – Regionalnom inicijativom za migracije, azil i izbeglice (MARRI).

Analiza, rezultati i preporuke sadržani u ovoj publikaciji predstavljaju mišljenje autora i ne moraju nužno izražavati stav Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH ili Regionalne inicijative za migracije, azil i izbeglice (MARRI).

Publikacija:

Deutsche Gesellschaft für
Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Registrovani uredi:

Bonn i Eschborn, Nemačka

Regionalni projekat na temu:

Prevenција i borba protiv trgovine ljudima na
Zapadnom Balkanu
Martin Hiebsch
Antonie Grubisikj 5
1000 Skopje, Severna Makedonija
T +389 23103560
E martin.hiebsch@giz.de
I www.giz.de/en

Autor:

Bistra Netkova

Dizajn:

Brand Union DOO Skopje

U ime:

Nemačko savezno ministarstvo za
ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ)

Datum:

Novembar 2022